

Sporen naar Sportieve Vernieuwing

Basisdocument voor het
experimenteel beleidskader
'Sportieve Vernieuwing'
in de gemeente Rotterdam

Amsterdam, 24 december 1992
Van Dijk, Van Someren en Partners B.V.
Drs M. van der Gugten
Drs E.P. Lagendijk

van dijk, van someren en partners

Van Dijk, Van Someren en Partners BV
KvK Amsterdam nummer 176.766
Van Diemenstraat 410 - 412, Amsterdam
postadres Mariottplein 9, 1098 NW Amsterdam
tel: 020 - 625 75 37, fax: 020 - 627 47 59

Sporen naar Sportieve Vernieuwing

Basisdocument voor het
experimenteel beleidskader
'Sportieve Vernieuwing'
in de gemeente Rotterdam

Amsterdam, 24 december 1992
Van Dijk, Van Soomeren en Partners B.V.
Drs M. van der Gugten
Drs E.P. Lagendijk

Inhoudsopgave

Pagina

Verantwoording

1 Het ontstaan van Sportieve Vernieuwing	1
2 Sportieve Vernieuwing en stedelijk beleid	4
3 Lessen uit sportstimulering	8
4 Uitgangspunten van Sportieve Vernieuwing	12
5 Dilemma's bij Sportieve Vernieuwing	15
6 Opzet van experimenten	17
7 Samenvatting	19

Bijlagen

I Veranderende visie op sport (model)	21
II Veranderende visie op sportbeleid (model)	22
III Voorbeeldprojecten sportstimulering	23

Verantwoording

Maart 1991 verscheen er bij de Dienst Recreatie Rotterdam een notitie, getiteld: *"Sportieve vernieuwing: de sport in Rotterdam in beweging"*. In deze notitie wordt geconstateerd dat er zich binnen de sport een aantal ontwikkelingen voltrekt, die een bedreiging vormen voor de deelname aan sportieve activiteiten door grote groepen van de bevolking. Langzamerhand lijkt er een einde te komen aan de periode van continue toename van deelnemersaantallen en zijn er signalen van stagnerende groei en zelfs terugloop. De sporters zijn steeds minder bereid om kaderfuncties binnen de sport te vervullen en vertonen een steeds vluchtiger en consumptiever sportgedrag. In de dagelijkse leefomgeving is nauwelijks ruimte voor de sport beschikbaar en de accommodaties zijn geleidelijk naar de rand van de stad verschoven. Vooralsnog zijn deze signalen het sterkst merkbaar binnen de grote steden. In de Rotterdamse notitie wordt geconstateerd dat het huidige sport-stimuleringsbeleid onvoldoende inspeelt op dergelijke veranderingen in het maatschappelijk leven en in het vrijetijdsgedrag van de (nieuwe) stedelijke huishoudens. Tegen deze achtergrond zijn de hoofdlijnen geschetst van 'sportieve vernieuwing' als een experimenteel beleidskader om de uitdagingen van de sport in de jaren negentig tegemoet te treden.

De inzet van sportieve vernieuwing sluit nauw aan bij de hoofdlijnen van Het Nieuwe Rotterdam. Het Nieuwe Rotterdam staat voor een omvangrijk innovatieproces, waarbij ruimtelijke, economische, sociale en bestuurlijke vernieuwing in elkaar grijpen. Tot nog toe heeft de sport hierbij nauwelijks een rol gespeeld. Terwijl de sport allerlei aanknopingspunten kan bieden om aan Het Nieuwe Rotterdam een bijdrage te leveren. Daarbij moet niet alleen aan de uitstraling van topsporters en grootschalige evenementen voor de stad, maar juist ook aan de betekenis van de sport voor de gewone Rotterdammers. Sport is immers niet alleen een bron van plezier en vermaak, maar biedt eveneens gelegenheid tot ontmoeting en groepsvorming, initiatief en verantwoordelijkheid, samenwerking en betrokkenheid. Sportieve vernieuwing is er op gericht om meer mensen bij sportieve activiteiten te betrekken, zonder hen daarbij een kant-en-klaar aanbod voor te schotelen. De kern van de aanpak ligt bij het stimuleren van eigen verantwoordelijkheid van burgers en zelforganisatie en nieuwe groepsvorming binnen de sport. Op die manier kan de maatschappelijke functie van de sport versterkt worden en bovendien een steviger fundament gelegd worden onder het individuele sportgedrag.

Sportieve vernieuwing vereist een andere visie op sport en op de rol van de overheid en het particulier initiatief. Het vraagt ook een andere manier van werken. Sportieve vernieuwing is nieuw en experimenteel. De aanpak zal voor een belangrijk deel in de praktijk vorm moeten krijgen. Teneinde deze aanpak nader te onderbouwen en de uitgangspunten voor de toekomstige experimenten te formuleren, is aan Van Dijk, Van Soomen en Partners (DSP) opdracht gegeven om in nauwe samenwerking met de Dienst Recreatie Rotterdam het voorliggende basisdocument *"Sporen naar Sportieve Vernieuwing"* te ontwikkelen. Dit basisdocument heeft tot doel om de achtergrond en doelstelling van sportieve vernieuwing te verhelderen en de uitgangspunten voor een experimenteel beleidskader te ontwikkelen, waarbinnen sportieve vernieuwing in de praktijk gebracht kan worden. Ter voorbereiding hiervan heeft een gerichte literatuurverkenning plaatsgevonden, zijn gesprekken met betrokkenen gevoerd en zijn de succes- en faalfactoren van enkele andere sportstimuleringsprojecten geïnventariseerd.

1 Het ontstaan van Sportieve Vernieuwing

Sportbeoefening is tegenwoordig voor de meeste mensen een zo vanzelfsprekend verschijnsel dat men zich nauwelijks nog afvraagt welke maatschappelijke betekenis sport heeft. Vanaf de jaren vijftig is in het gemeentelijk sportbeleid steeds impliciet onderkend dat aan het beoefenen van sport positieve waarden voor de samenleving kunnen worden ontleend. Door middel van het stichten en onderhouden van accommodaties, het verlenen van subsidies en (later) het stimuleren van de sportdeelname via gemeentelijke sportactiviteiten voor specifieke doelgroepen, hebben gemeenten blijk gegeven van hun verantwoordelijkheden in de sportwereld. Dit sportbeleid werd gelegitimeerd door algemeen aanvaarde functies als 'zinvolle vrijetijdsbesteding', 'individuele vorming en ontplooiing', 'gezondheidsbevordering' en/of 'sociale integratie'. Sporters zelf vinden sport en sportieve recreatie meestal gewoon leuk, gezellig en gezond. Hoe het ook zij, mensen zoeken de betekenis van sport voornamelijk in sport zelf, terwijl aan de beoefening van sport, om uiteenlopende redenen, wel degelijk waarden worden toegekend die daarbuiten liggen. Op hun beurt oefenen allerlei maatschappelijke ontwikkelingen invloed uit op 'de sport'. Deze maatschappelijke invloeden verklaren waarom 'sport' niet een onveranderlijke structuur bezit, maar juist een dynamisch instituut vormt dat continu aan veranderingen wordt blootgesteld.

De basis van de sportwereld zoals wij die nu kennen, ligt in het verenigingsleven dat tegen het einde van de 19e eeuw tot bloei kwam. Door middel van het oprichten van verenigingen, en later ook bonden, was het pas mogelijk om in wedstrijdverband de krachten onderling te meten. Sportverenigingen worden vanaf die tijd gekenmerkt door zelfwerkzaamheid, groepsloyaliteit, democratische besluitvorming, betrokkenheid en gedeelde verantwoordelijkheid. Zij bieden door het relatief kleinschalige organisatieniveau mogelijkheden tot identificatie van de leden met het clubleven, hetgeen de betrokkenheid en het nemen van eigen initiatieven bevordert. Veel sportverenigingen hebben nog steeds een wat gesloten, naar binnen gerichte werkwijze en cultuur die voortkomen uit de onderlinge band van de leden met elkaar. Ook in grote steden heeft de verzameling leden van een vereniging lange tijd de bevolkingssamenstelling van een wijk of buurt weerspiegeld¹. Onder invloed van migratie, en de hiermee gepaard gaande veranderingen in de bevolkingssamenstelling van oude stadswijken, geldt dit laatste niet langer meer als vanzelfsprekend. Bewoners van deze achterstandswijken met een gemiddeld lage sociaal-economische positie zijn bovendien minder dan gemiddeld vertegenwoordigd in de sportwereld.

Tegenwoordig wordt, vooral in de grote steden, nieuwe groepsvorming en zelforganisatie in de sport ernstig bemoeilijkt. Dit hangt samen met onder meer de commercialisering en differentiatie van de vrijetijdssector, de veranderende bevolkingssamenstelling van de steden en wijken, en met de stedenbouwkundige ontwikkelingen. De negatieve invloed van deze ontwikkelingen op het gebied van sport en recreatie treden het duidelijkst naar voren in de achterstandswijken aan de rand van de stadscentra. Vooral rond de oudere stadskernen is door de hausse van na-oorlogse bebouwing de sportinfrastructuur grotendeels verdrongen door

1 Stokvis, R., *De sportwereld*. Een sociologische inleiding, Alphen aan den Rijn/Brussel: Samson, p. 82-85.

kantoren, winkels, woningen en wegen. Hierdoor is een nijpend tekort ontstaan aan goede laagdrempelige sportaccommodaties in en rond de oude stadswijken. De sportverenigingen zijn bovendien geleidelijk aan met de oorspronkelijke bewoners en de accommodaties naar de rand van de stad verschoven. De nog overgebleven verenigingen in deze wijken hebben zowel te maken met een strijd om de openbare ruimte als met een gedeeltelijk vergrijzende en multi-culturele bevolkingssamenstelling. Daarnaast wordt het binnenstedelijke sport- en vrijetijdsaanbod gekenmerkt door toenemende differentiatie². Hierdoor moeten sportverenigingen niet alleen concurreren met andere vormen van vrijetijdsbesteding, maar ook met andere sportaanbieders zoals commerciële sportcentra, bedrijven, gemeentelijke diensten en welzijnsinstellingen. Het gevarieerde, meestal kant en klare sportaanbod heeft een consumentistische houding bij de afnemers in de hand gewerkt. Ook de sportbeweging wordt geconfronteerd met steeds meer calculerende burgers die zich bewust afvragen wat zij kunnen verwachten bij hun investeringen op de sportmarkt. Dit gaat samen met het verlies van meer duurzame verenigingslidmaatschappen en een toename van het aantal sporters dat kortstondig de ene na de andere sport consumeert, zonder zich langduriger te binden aan één vereniging. Zodoende zijn er steeds minder (potentiële) vrijwilligers die sportverenigingen besturen en ondersteunen, waardoor de concurrentiepositie ten opzichte van andere vrijetijdsorganisaties er niet gunstiger op is geworden (zie bijlage I).

Voor nieuwkomers, die een steeds groter deel zijn gaan uitmaken van de bevolking van dichtbevolkte stadswijken, is de verenigingsstructuur met zijn rechten en plichten vaak een onbekend en ontoegankelijk fenomeen. Bovendien is de Nederlandse sportinfrastructuur op de gebieden van voorzieningen en organisaties inmiddels in zo hoge mate gespecialiseerd en gekwalificeerd, dat het voor nieuwkomers in de sport uitermate moeilijk is geworden om er met een eigen groep een volwaardige plaats in te nemen. Bij integratie in de sportwereld worden door overheid en sportbonden niet alleen eisen gesteld op het terrein van organisatie (het verenigingsmodel), maar ook ten aanzien van accommodatie, financiën en kwalificatie (kader). Ook jongeren, die vanouds een belangrijk deel van het ledenbestand van sportverenigingen uitmaken, blijken de vereniging niet langer meer als de meest gewenste organisatievorm te zien³. Uit recent onderzoek komt naar voren, dat de sportdeelname onder de jeugd sinds enige jaren terugloopt⁴. Door onder andere verlagingen van de Rijksvergoedingen voor het bewegingsonderwijs op scholen en het verschuiven van sportieve activiteiten vanuit het curriculum naar buitenschoolse tijden, heeft sportbeoefening een minder prominente plaats in het schoolrooster gekregen.

Sportieve vernieuwing is een innovatieproces binnen het gemeentelijk sportbeleid waarmee wordt beoogd actief in te spelen op veranderingen in de relaties tussen de stad, haar bewoners en het vrijetijdsgedrag. Hiermee wordt getracht de maatschappelijke betekenis van sport, die zo duidelijk gestalte kreeg binnen de verenigingsstructuren, niet alleen te behouden en te versterken, maar evenzeer te vernieuwen. Juist in een tijd dat de overheid zich bezint op verdergaande

2 Crum, B., *Over versporting van de samenleving*. Reflecties over bewegingsculturele ontwikkelingen met het oog op sportbeleid. Literatuurstudie in opdracht van het ministerie van WVC: Rijswijk, 1991.

3 Kamphorst, T.J. en M. Giljam, Trends in Sports in the Netherlands. in: Kamphorst, T.J. and K. Roberts (ed.), *Trends in Sports. A Multinational Perspective*. Culemborg: Giordano Bruno, 1989, pp. 277-303.

4 Prinssen, J. en J. Kropman, *Sportdeelname in Nederland*. ITS, Nijmegen, 1992.

decentralisatie, deregulering, privatisering en zich verder terugtrekt uit velden die zij eerder had ontgonnen, moeten binnen de discussie over kerntaken duidelijke accenten worden gelegd ten einde een nieuw evenwicht te vinden tussen sport en gemeentelijk beleid.

Voor de sport liggen die accenten bij het ondersteunen van de verenigingssport en het bevorderen van processen die achterstand in sportdeelname van specifieke bevolkingsgroepen kunnen tegengaan. De richting van de vernieuwende beleidskoers wordt aangegeven door vier elkaar versterkende sporen⁵, te weten:

- *sportieve educatie*: het ontwikkelen van een sportgerichte attitude;
- *sportieve stadsontwikkeling*: het terugbrengen van sport in de buurten van de stad;
- *sportieve buurtontwikkeling*: het stimuleren van zelforganisatie van activiteiten en evenementen;
- *sportieve ondersteuning*: het ondersteunen en adviseren van de georganiseerde sport (de sportverenigingen en bondsafdelingen).

Deze sporen van sportieve vernieuwing hebben met elkaar gemeen dat zij alle geënt zijn op territoriale en functionele decentralisatie. Dit betekent dat sportieve initiatieven van wijkbewoners aan de basis, bij de vereniging, op school of in de buurt worden ondersteund. Juist daarom moeten deze vier sporen integraal worden ingezet: zij versterken elkaar wanneer de organisatorische afstemming goed wordt gecoördineerd. Sportbeleid maakt in dit perspectief deel uit van het meer-omvattende gemeentelijke vernieuwingsbeleid. De vier sporen van sportieve vernieuwing sluiten hier nauw bij aan en vergen een grondige heroverweging van het sportbeleid. Deze heroverweging wordt ook ingegeven door een veranderende sportwereld.

De **doelstelling** van sportieve vernieuwing luidt dan ook:

Het van overheidswege creëren van zo gunstig mogelijke voorwaarden voor sportbeoefening op buurt- en wijkniveau waardoor participatie en betrokkenheid van buurtbewoners toenemen, en nieuwe initiatieven van bewoners tot bloei komen.

⁵ Rijpma, S.G. en J. van Nierop; *Sportieve Vernieuwing: de sport in Rotterdam in beweging*; Publicatie nr. 3 van de Stafafdeling Beleidsontwikkeling en Planning van Dienst Recreatie Rotterdam, 1991.

2 Sportieve Vernieuwing en stedelijk beleid

Sportieve vernieuwing is integraal beleid dat niet van bovenaf, maar van onderop moet worden ontwikkeld. Het zal in de wijken, op de velden en in de zalen tot ontwikkeling en ten uitvoer moeten worden gebracht. De wijkbewoners zullen daarbij de grootste verantwoordelijkheid moeten dragen. De in de wijk gesitueerde scholen, welzijnsinstellingen, bewonersorganisaties en verenigingen vervullen hierbij een steunfunctie. Deze organisaties nemen een sleutelpositie in tussen bewoners en gemeentelijke diensten. De overheid dient het vernieuwingsproces op afstand te volgen, ondersteunt de initiatieven in de buurt en coördineert het stedelijke sportbeleid. Hierbij is een integrale beleidsvoering noodzakelijk. De Dienst Recreatie Rotterdam neemt weliswaar een spilpositie in, maar zal in meerdere opzichten aangewezen zijn op intensieve samenwerking met de diensten die te maken hebben met onderwijs, ruimtelijke ordening en welzijn.

De koers en de missie van het gemeentelijk beleid zijn geënt op werk, kwaliteit en samenwerking. Hiertoe wordt het beleid geïnnoveerd door middel van stedelijke, sociale en bestuurlijke vernieuwing⁶. Sportieve vernieuwing is in hoge mate wijkgericht aangezien juist daar de zorg voor het leefklimaat het grootst is. Wil sportieve vernieuwing een kans van slagen hebben, dan zal het ruimtelijke, sociale en bestuurlijke aspecten in het beleid moeten betrekken. Dit betekent dat in het sportbeleid rekenschap wordt gegeven van problemen en mogelijkheden die zich in de wijken binnen de deelgemeenten voordoen.

a. Stedelijke vernieuwing

Emancipatie en recreatie zijn blijvende punten van zorg in het stedelijke milieu. Het tekort aan openbare ruimte, de voortdurende vraag naar sport- en spelgelegenheden en de grote parkeerdruk vormen niet zelden bronnen van conflict. Tegelijkertijd vervult de buitenruimte juist een verbindende rol als mogelijkheid tot spel, sport en ontmoeting en vormt daarmee het collectieve, bindende element voor en tussen uiteenlopende bevolkingsgroepen. Buurtemancipatie kan plaatsvinden langs de lijnen van inrichting, beheer en gebruik van de buitenruimte. Het gemeentelijk beleid voor sport en recreatie biedt perspectieven om een dergelijk emancipatorisch proces op gang te brengen. Hoofddoelstelling is immers "(...) het scheppen van voorwaarden zodat iedere Rotterdammer zelf zoveel mogelijk vorm en inhoud kan geven aan nu en in de toekomst gekozen vrijetijdsactiviteiten".⁷

Stedelijke vernieuwing heeft niet alleen gevolgen voor de stad als geheel, maar ook voor de daarbinnen gelegen wijken. Het beleid is er onder meer op gericht om het beheer van woonwijken meer aandacht te geven. Door het creëren van buurtgebonden sportvoorzieningen kan het leefklimaat binnen stedelijke wijken worden verbeterd. Hiermee kunnen tegelijkertijd mensen uit de zwakkere sociaal-economische milieus, die nog weinig aan sport doen, meer en beter in het dagelijks leven in de buurt worden betrokken.

⁶ Gemeente Rotterdam; *Het Nieuwe Rotterdam 1986-1992*.

⁷ Gemeente Rotterdam, *Beleidsplan Buitenruimte Rotterdam*, 1992, p. 41.

Sportieve vernieuwing maakt integraal deel uit van het stedelijk vernieuwingsbeleid, waarin de kwaliteit van wonen, werken en verblijven centraal staat. Het spoor 'sportieve stadsontwikkeling' is noodzakelijk aangezien de sportinfrastructuur geleidelijk naar de periferie van de stad is verschoven, en de centraal gelegen stadswijken steeds meer gekenmerkt worden door woon- en werkfuncties. Hierdoor zijn de ruimtelijke mogelijkheden voor sport en sportieve recreatie in (vooral) de achterstandswijken steeds kleiner geworden. Sport is hier niet langer meer vanzelfsprekend mogelijk. De beter geoutilleerde sportaccommodaties liggen meestal ver buiten de dagelijkse leefomgeving en zijn niet zelden voorbestemd aan vaste huurders, zoals de sportverenigingen en de scholen. Met name de stedelijke buitensport-accommodaties staan bij planologische vraagstukken sterk onder druk. Sportvelden binnen en grenzend aan de stadskern zijn een gewild object voor woningbouw en kantoorbouw. Hierdoor is het aantal buurtgebonden (voornamelijk door scholen gebruikte) velden in de stad zeer beperkt. De geringe ruimtelijke mogelijkheden tot sport en spel in verdichte stedelijke kernen vormen een rem op nieuwe, kleinschalige buurtgebonden sportactiviteiten. Juist zulke kleinschalige initiatieven in de buurten kunnen de katalysator vormen voor vernieuwing en groei van de verenigingssport.

b. Sociale vernieuwing

Met sportieve vernieuwing wordt aansluiting gevonden worden bij vier beginselen van sociale vernieuwing. Deze beginselen zijn als volgt aangeduid⁸:

Problemen en potenties

Er moet niet alleen rekening worden gehouden met problemen van achterstands-groepen of achterstandsgebieden, maar men zal evenzeer moeten uitgaan van de reeds aanwezige mogelijkheden en kwaliteiten;

Doelgroepen en samenleving

Bij pogingen achterstanden van groepen mensen in te halen, is nadrukkelijk een rol weggelegd voor organisaties in het maatschappelijke middenveld die (vooral) in uitvoerende zin het meest dicht bij de betreffende doelgroepen staan;

Wijken en stad

Achterstanden in participatie en betrokkenheid van bewoners, maar ook achterstand op het gebied van infrastructurele voorzieningen, zijn grotendeels gelokaliseerd in (meestal oude) stadswijken. Oplossingen van hiermee samenhangende sociale problemen kunnen worden gezocht in een combinatie van wijkaanpak en stedelijke aanpak.

Voorzieningen en gedrag

Alleen het aanbieden en/of openstellen van voorzieningen is onvoldoende. In eerste instantie gaat het om een attitudeverandering van de participanten. Bij het ontwikkelen van een vernieuwingsproject dient het procesmatige karakter centraal te staan. De leden uit de doelgroepen (initiatiefnemers en participanten) dienen zich bewust te worden dat zij zelf verantwoordelijkheid dragen voor de organisatie en continuïteit.

⁸ Projectbureau Sociale Vernieuwing Rotterdam; *Inzet van de gemeente 1991-1994* (samenvatting van gemeentelijke nota), november 1990.

Bij de ontwikkeling van nieuwe broedplaatsen voor sport en recreatie in de wijken, dient rekening te worden gehouden met deze uitgangspunten van sociale vernieuwing. Het spoor 'sportieve educatie' heeft tot doel om jongere en oudere buurtbewoners een sportieve houding bij te brengen, alsmede de sociale en organisatorische vaardigheden om samen met anderen activiteiten op te zetten. Het spoor 'sportieve buurtontwikkeling' is met name bedoeld om het daadwerkelijk ontwikkelen van activiteiten en evenementen in de buurt te stimuleren en te ondersteunen. Hierbij spelen het onderwijs, de verenigingen en de buurt- en welzijnsorganisaties een belangrijke rol. Op deze manier kunnen de schaarse buurtgebonden accommodaties nieuwe functies krijgen voor het openbare leven in de buurten. Semi-openbare ruimten kunnen door buurtinitiatieven en infrastructuurle verbeteringen worden getransformeerd tot nieuwe ontmoetingsplaatsen voor buurtbewoners.

c. Bestuurlijke vernieuwing

Doel van bestuurlijke vernieuwing is het afbakenen van gemeentelijke kerntaken die vervolgens zo efficiënt en effectief mogelijk worden uitgevoerd. Kwaliteitszorg is een centraal thema van bestuurlijke vernieuwing waardoor voldoende ruimte ontstaat voor samenwerking met burgers, bedrijven en instellingen. Voor sport en recreatie betekent dit een grondige bezinning op de te volgen beleidskoers.

De gemeentelijke overheid heeft, ondanks de maatschappelijke veranderingen gedurende de laatste twintig jaar, steeds vastgehouden aan het tweesporenbeleid voor sport en sportieve recreatie. Naast of in plaats van verenigingen zijn in de jaren zeventig steeds meer mensen op recreatieve basis, soms individueel, soms in groepsvorm, sport gaan beoefenen. De gemeentelijke overheden, die in eerste instantie met name een voorwaardenscheppende taak in de voorzieningsfeer hadden, trachtten met het opzetten van sportstimuleringsactiviteiten ook mensen te bereiken die om een of andere reden geen aansluiting vonden bij sportverenigingen. Dit 'sport voor allen'-beleid kreeg in de loop van de jaren tachtig steeds meer een kwantitatieve hoofddoelstelling en het karakter van doelgroepenbeleid. De groepen waarop de gemeenten zich richtten, waren hoofdzakelijk vrouwen, migranten, randgroepjongeren, gehandicapten en ouderen. De sportinstuiven en -cursussen die men voor de deelnemers op vaste tijdstippen organiseerde, waren ooit bedoeld als 'tussenstation', om hen te bewegen lid te worden van een sportvereniging. Deze doorstromingsgedachte heeft slechts in beperkte mate vorm gekregen. De gemeentelijke sportactiviteiten zijn steeds meer verworpen tot een klantgericht en continu sportaanbod, een 'eindstation', dat meestal algemeen toegankelijk is. Daarmee is de gemeentelijke overheid steeds nadrukkelijker een aanbieder op de markt van sportproducenten geworden, naast welzijnsinstellingen, commerciële sportcentra, particuliere instructeurs en bedrijven.

Bestuurlijke vernieuwing zal meer betekenis voor de sport krijgen wanneer verenigingen, zelforganisaties en individuele burgers minder afhankelijk van de overheid worden. Het spoor 'sportieve ondersteuning' is er met name op gericht om de randvoorwaarden te bieden voor succesvolle initiatieven van verenigingen en bewoners. Deze randvoorwaarden dienen gevonden te worden in het bevorderen van kadervorming en nieuwe groepsvorming, en het bevorderen van het buurtgebruik van sportvoorzieningen in achterstandswijken. Overigens moet de invloed van de overheid hierbij niet te zeer overschat worden.

d. Conclusie

Uit het voorgaande kan geconcludeerd worden dat sportieve vernieuwing in veel opzichten een reactie is op maatschappelijke veranderingen die de sport en de vrijetijd raken. Meer in het bijzonder vereist sportieve vernieuwing een transformatie van het huidige sportstimulerings- en accommodatiebeleid. Sportstimulering wordt nog steeds gekenmerkt door het gemeentelijke activiteiten-aanbod met een nadruk op kwantitatieve doelstellingen. In het huidige accommodatiebeleid voor sport is tot op heden onvoldoende rekenschap gegeven van ruimtelijke verdichting in de meer centraal gelegen stadswijken waardoor nieuwe aanwas voor sportverenigingen is teruggelopen. Bovendien zijn de kwalitatieve eisen voor de accommodaties steeds hoger geworden, waardoor de kosten voor inrichting, onderhoud en beheer sterk gestegen zijn. Sportieve vernieuwing staat een meer samenhangend, wijkgericht beleid voor, teneinde sport en spel in de woonomgeving weer tot ontwikkeling te brengen.

Sportieve vernieuwing is nodig om op langere termijn het draagvlak en de continuïteit van sportverenigingen te vergroten. Daartoe verdienen de ruimtelijke en organisatorische aspecten van de sportinfrastructuur in achterstandswijken meer aandacht omdat sportieve vernieuwing dicht bij de mensen moet plaatsvinden. Er zal bij de buurtbewoners een draagvlak moeten worden gecreëerd om het initiatief te nemen tot en de verantwoordelijkheid te dragen voor het organiseren van sportactiviteiten in de buurt. Op deze wijze kunnen nieuwe vormen van zelforganisatie ontstaan. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor het onderwijs, aangezien de meeste kinderen juist op school de eerste ervaringen opdoen met sport en beweging. Uit onderzoek blijkt dat de sportervaringen in de jeugdperiode een belangrijke invloed hebben op het sportgedrag op latere leeftijd.

De verwachting is dat broedplaatsen voor sportieve activiteiten een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het vergroten van de intrinsieke motivatie tot sportdeelname, het tegengaan van een consumentenhouding en het toenemen van de bereidheid tot vrijwilligerswerk binnen de sport. Tegen deze achtergrond kunnen dergelijke broedplaatsen voor de buurtbewoners een stimulans vormen om gebruik te gaan maken van andere (meer specifieke) sportvoorzieningen of te participeren binnen andere sportstructuren, zoals de sportverenigingen. Tijdens de discussiebijeenkomst omtrent 'sportieve vernieuwing' heeft Beckers hierover het volgende opgemerkt: "De overheid zou de voorwaarden moeten scheppen om nieuwe groepsvorming in de sport mogelijk te maken en om levenskrachtige, traditionele vormen overlevingskansen te bieden, met zelforganisatie, vrijwilligheid en autonomie als leidende principes".⁹

De sporen van sportieve vernieuwing vereisen een cultuuromslag in de ontwikkeling, uitvoering en evaluatie van het sportbeleid. Sportbeleid moet hiertoe worden bijgesteld door het produktgeoriënteerde stimuleringsbeleid, gekenmerkt door het aanbod van accommodaties en activiteiten, te vervangen door een procesgeoriënteerd, wijkgericht ondersteuningsbeleid voor broedplaatsen van nieuwe groepsvorming, zelforganisaties en verenigingen (zie bijlage II).

⁹ Rijpma, S.G; *Verslag van een discussiemiddag 'Sportieve Vernieuwing' op 31 mei 1991 te Rotterdam*, Publicatie nr. 4 van de Stafafdeling Beleidsontwikkeling en Planning van de Dienst Recreatie Rotterdam, p. 12.

3 Lessen uit sportstimulering

De sportwereld in haar huidige vorm is grotendeels tot stand gekomen door het toedoen van het particulier initiatief, waar de vele duizenden vrijwilligers in de sport nog steeds van getuigen. Door de jaren heen hebben sportverenigingen kunnen rekenen op adequate ondersteuning van de gemeentelijke overheid, die met name gericht was op het oprichten en beheren van de benodigde voorzieningen. Vanaf het begin van de jaren tachtig werd de overheid door de economische recessie gedwongen om ook in de sportsector bezuinigingen door te voeren. De sportverenigingen werden hierdoor geconfronteerd met hogere huurtarieven en hier en daar overdracht van gemeentelijke beheertaken.

Landelijk gezien wordt de sportwereld tegenwoordig gekenmerkt door een afname van het aantal vrijwilligers en een dreigende terugloop van sporters in clubverband. Dit wordt vooral in de grote steden geconstateerd. Tot nog toe heeft de gemeentelijke overheid nagelaten haar (sport)beleid af te stemmen op de maatschappelijke veranderingen die dit in de hand hebben gewerkt. Zo bleek de verwachting dat sportverenigingen na verloop van tijd de enthousiast geraakte deelnemers aan sportstimuleringsactiviteiten in hun gelederen zouden opnemen, slechts ijdele hoop. Door de stijgende financiële lasten en het gebrek aan bestuurlijk en sporttechnisch kader, waren zij niet in staat hun poorten te openen voor 'nieuwe doelgroepen'. Bovendien bleken verenigingen ook niet altijd gecharmeerd van de gedachte een potentiële toestroom van recreatieve leden op te nemen in het veelal homogene clubcircuit¹⁰.

Het rendement van de gemeentelijke initiatieven op het gebied van sportstimulering is nimmer op zijn merites beoordeeld: effectmeting heeft, afgezien van kwantitatieve deelname-beoordelingen over een korte tijdspanne, nooit plaatsgevonden¹¹. Het structurele, centrale sportaanbod van de gemeente had een doel in zichzelf gevonden, met vaste of met incidentele klanten die sport consumeerden. Alvorens nieuwe uitgangspunten van sportieve vernieuwing te formuleren, is het zinvol om de succes- en faalfactoren te onderscheiden uit sportstimuleringsprojecten in diverse gemeenten¹² (zie bijlage III).

10 Een recent voorbeeld voor dit afweermecanisme van verenigingen is de weigering van een voetbalclub in Haaksbergen om allochtonen in de gelederen op te nemen. Dit is goed verklaarbaar vanuit het perspectief van "gevestigden en buitenstaanders" (Elias, N., *De gevestigden en de buitenstaanders*. Utrecht: Het spectrum, 1976). In dit perspectief worden buitenstaanders (potentiële sporters cq. de doelgroepen van het sportstimuleringsbeleid) veelal op basis van hun maatschappelijke positie of culturele identiteit beschouwd als bedreigend voor de gevestigde homogene identiteit van een vereniging.

11 Wel is in opdracht van het ministerie van WVC een onderzoek verricht naar sportbeoefening door de bevolking uit de lagere sociaal-economische groepen. Hiervoor heeft het IVA een procesevaluatie uitgevoerd van een aantal experimenten in sportstimulering (IVA, 1991). De resultaten van dit evaluatie-onderzoek zijn meegewogen in het onderscheiden van succes- en faalfactoren in deze paragraaf.

12 Het betreft hier de volgende projecten en experimenten: 'Jeugdsport in beweging' (Amsterdam), 'Lawnbowlsgreen' (Haarlem), 'Wijkgerichte sportactiviteiten in Hoograven' (Utrecht), 'Sportbegeleiderscursus' (Enschede), 'Omni-sportverenigingen' in de Schilderswijk (Den Haag), het Oude Noorden en Oude Westen (Rotterdam), en 'RSLA-cursus in het kader van criminaliteitspreventie' (Landelijke dienst BRES). Korte beschrijvingen van vier vernieuwende stimuleringsprojecten (voor ieder van de vier sporen van sportieve vernieuwing wordt één project beschreven) zijn opgenomen in bijlage III.

De succesfactoren (+) en de faalfactoren (-) zijn ingedeeld in (elkaar deels overlappende) categorieën, die vervolgens mogelijk houvast kunnen bieden voor het formuleren van uitgangspunten voor sportieve vernieuwing, te weten:

- a. Accommodatiebeleid in achterstandswijken;
- b. Samenwerking tussen en van organisaties in het maatschappelijk middenveld (welzijn, onderwijs, verenigingen) bij buurtinitiatieven;
- c. Werkwijze van de gemeentelijke dienst voor sport en recreatie;
- d. Kadervorming en -opleidingen;
- e. Rol van wijkinstellingen voor buurtbewoners;
- f. Organisatiewijze van nieuwe sportgroepen.

a. Accommodatiebeleid in achterstandswijken

- + beschikking over een wijkgebonden, goed bereikbaar (school)sportterrein en een laagdrempelige overdekte accommodatie;
- + het vergroten van de betrokkenheid van de gebruikers bij een accommodatie door het (gedeeltelijk) overdragen van exploitatie en/of beheer;
- + het vergroten van de bereikbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid van een accommodatie door het nemen van maatregelen op het gebied van sociale veiligheid, openbaar vervoer en het wegnemen van fysieke drempels;
- + het verruimen van de gebruiksmogelijkheden van buurtgebonden sportaccommodaties;
- door te hoog ingezette kwaliteitseisen onstane problemen met financiering (o.a. accommodatiehuur);
- het in de hand werken van een stigmatiserend beeld van de sportaccommodatie voor buurtbewoners als voorziening voor 'officiële verenigingen';
- de eenzijdige ruimtelijke claim van sportverenigingen of scholen op beschikbare sportterreinen of -accommodaties.

b. Samenwerking tussen organisaties in het maatschappelijk middenveld (welzijn, onderwijs, verenigingen)

- + goede begeleiding van vakdocent bewegingsonderwijs;
- + gecoördineerde samenwerking tussen sportclubs, wijkorganisaties, scholen en (eventueel) sportbonden. Meestal stedelijke ondersteuning en afstemming door de diensten voor sport, welzijn en onderwijs en ondersteuning in de wijk door sportconsulenten en sportbuurtwerkers;
- + organisatorische en methodische ondersteuning aan sportverenigingen om in te kunnen spelen op nieuwe initiatieven en ontwikkelingen binnen de sport;
- gebrekkige inventarisatie van sportieve behoefte en deelname onder leerlingen en buurtbewoners;
- geringe participatie van vrijwilligers van sportverenigingen doordat veel activiteiten overdag plaatsvinden;
- afhankelijkheid van motivatie van vakdocent bewegingsonderwijs en de ruimte die het schoolrooster/schoolwerkplan biedt (ook ten aanzien van het gebruik van de schoolaccommodaties);
- gebrek aan afstemming tussen wijk-, sport-, en onderwijsinstellingen door ingewikkelde organisatiestructuur.

c. Werkwijze van de gemeentelijke diensten voor sport en recreatie

- + organisatorische ondersteuning van activiteiten op buurt- of wijkniveau;
- + het gericht ondersteunen van particuliere initiatieven zonder die initiatieven teveel afhankelijk te maken van de overheid;
- + afstemming van gemeentelijk sportbeleid met het beleid van de diensten op het gebied van onderwijs, welzijn en ruimtelijke ordening;
- onvoldoende communicatie en samenwerking tussen buurtbewoners en gemeentelijke dienst als gevolg van een afstemming van het beleid op de traditionele (oude, autochtone) bewoners van de stad;
- het aanbieden of ontwikkelen van een gefragmenteerd assortiment aan activiteiten waardoor herkenbaarheid afneemt en versnippering (in aanbod) en verkokering (in organisatie) optreden;
- beperkte invloed van de dienst op de sportpraktijk door louter het beschikbaar stellen van financiële middelen en accommodaties;
- door een ingewikkelde verhuuradministratie of verregaande kwaliteitseisen een te hoge drempel opwerpen voor mensen om van een (nieuwe) accommodatie gebruik te maken;
- afhankelijkheid van gemeentelijke bemoeienis die fnuikend blijkt wanneer de ondersteuning stagneert (bijv. als gevolg van een reorganisatie) of subsidie wordt beëindigd.

d. Kadervorming en -opleidingen

- + kaderleden (sporttechnisch en bestuurlijk) afkomstig uit de doelgroepen;
- + afstemming op school- of werktijden van en met cursisten;
- + goede werving van cursisten door doelgroepen in eigen (informele) instellingen te benaderen (bijv. koffiehuisen, jongerencentra, kaartclubs);
- + exameneisen gebaseerd op doel van de opleiding voor de cursisten;
- het ontbreken van concrete toekomstperspectieven voor de nieuwe kaderleden;
- te hoog gestelde opleidingseisen door kaderdocenten;
- gebrek aan afstemming van kaderopleiding op sociale en culturele oriëntatie van de betrokkenen.

e. Rol van wijkinstellingen voor buurtbewoners

- + ondersteuning 'op afroep' door wijkcoördinator (met affiniteit voor sport);
- een geringe bekendheid van (buurt)bewoners met de gebruiksmogelijkheden van gemeentelijke sportvoorzieningen en met de hierbij betrokken instellingen;

f. Organisatiewijze van nieuwe sportgroepen

- + goede afstemming van schoolrooster op sportprojecten;
- + de inzet van de betrokken initiatiefnemers uit de doelgroepen en inspelen op de behoefte aan sportieve activiteiten in deze groepen;
- te grote nadruk op 'sport' of 'vereniging' wat mensen met een andere (culturele) oriëntatie kan afschrikken;
- gebrek aan (duidelijke, voor iedereen begrijpelijke) voorlichting;
- verkeerd of eenzijdig gekozen communicatiekanalen;
- gebrek aan continuïteit door afbrokkeling van de (eerst hoge) sportdeelname, bijvoorbeeld vanwege kaderproblematiek (met name in bestuurlijke zin).

Het sportstimuleringsbeleid is door zijn streven naar het wegwerken van achterstand in deelname van bepaalde bevolkingscategorieën kenmerkend voor het 'verzorgingsmodel van sport'. Daarin is de overheid zich in toenemende mate gaan profileren als aanbieder op de sportmarkt zonder zich te bezinnen op andere mogelijkheden die zij heeft om achterstandsgroepen tot (blijvende) sportbeoefening te bewegen.

Illustratief voor het verzorgingsmodel is de tamelijk geïsoleerde positie die de gemeentelijke sportdiensten altijd hebben ingenomen. Door deze autonome plaats van sportdiensten binnen het overheidsbeleid kon de gedachte dat 'de sport het wel kan redden' gemakkelijk wortel schieten. Hiermee is jarenlang het feit dat sport en sportbeleid grotendeels samenhangt met (en afhankelijk is van) het beleid van andere sectoren ontkend. Bij een terugtrekkende overheid is juist hierdoor de kans groter dat het sportbeleid als autonoom beleidsterrein aan kracht inboet, te meer wanneer zij nalaat de samenwerkingsverbanden met sectoren zoals onderwijs, welzijn en ruimtelijke ordening te intensiveren.

Uit bovenstaande inventarisatie van succes- en faalfactoren kunnen meer algemene uitgangspunten worden gegenereerd waarmee een meer wijkgericht, activerend en integraal ondersteunend beleid kan worden gevoerd.

4 Uitgangspunten van Sportieve Vernieuwing

De kern van sportieve vernieuwing is gelegen in het creëren van recreatieve broedplaatsen in de wijken, waardoor buurtbewoners van allerlei pluimage zonder van buitenaf opgelegde verplichtingen ervaringen kunnen opdoen met sport. Op deze wijze kan de basis worden gelegd voor langdurige sportbeoefening door mensen die voorheen onvoldoende aansluiting vonden bij de traditionele sportvormen. Sportieve vernieuwing kan alleen worden gerealiseerd met behulp van integraal en wijkgericht beleid, zowel ten aanzien van ontwikkeling, uitvoering als evaluatie. Hiertoe is het van belang dat de samenwerking tussen de meest betrokken diensten op de terreinen van sport en recreatie, onderwijs, welzijn en ruimtelijke ordening wordt geïntensiveerd en nieuwe samenwerkingsverbanden worden aangegaan met het maatschappelijk middenveld.

Ten aanzien van sportieve vernieuwing bieden de volgende uitgangspunten van houvast:

a. Initiatief en verantwoordelijkheid bij bewoners

Sportieve vernieuwing is niet gericht op een nieuw gemeentelijk aanbod van activiteiten, maar op het ondersteunen van sluimerende en manifest aanwezige sportinitiatieven van buurtbewoners. Nieuwe groepsvorming is pas mogelijk als het initiatief en de verantwoordelijkheid bij de betrokkenen zelf is gelegen.

Uitwerking:

Buurtbewoners dienen de ruimtelijke mogelijkheden te hebben en te kennen om sportieve initiatieven en behoeften om te zetten in concrete activiteiten. Om afhankelijkheid van activiteitenaanbod en in organisatie door de overheid te voorkomen, is het van belang voorwaarden te creëren om de doelgroepen zelf de verantwoordelijkheid te geven in het proces van inrichten en verbeteren van de accommodatie, werving van deelnemers, promotie, uitvoering, samenwerking en continuïteit. Initiatieven kunnen betrekking hebben op nieuwe, zelfgeorganiseerde sportgroepen van mensen die voorheen nauwelijks aan sport deden. Daarnaast is het van belang om te streven naar nieuw kader voor sportverenigingen en zelforganisaties waardoor zij een volwaardige positie in de sportwereld kunnen (blijven) innemen.

b. Procesgerichte aanpak

Sportieve vernieuwing heeft een procesmatig karakter dat gedurende de uitvoeringsfase van de projecten moet resulteren in nieuwe initiatieven van de betrokkenen.

Uitwerking:

Het zwaartepunt van de projecten ligt niet in onmiddellijke behoefte-bevrediging van sportconsumenten, maar eerder in een attitudeverandering en een leerproces van buurtbewoners om grotendeels zelf verantwoordelijk te zijn voor sport in de wijk. De cultuuromslag die met een procesgerichte aanpak gepaard zal gaan, vergt tijd en geduld van de betrokken professionals (bijv. van de bewonersorganisatie, de Dienst Recreatie Rotterdam).

In plaats van productgericht handelen dienen degenen die de buurtinitiatieven ondersteunen het proces op afstand te begeleiden. Pas dan worden de bewoners in de gelegenheid gesteld om zelf vorm en inhoud te geven aan hun sportieve wensen en behoeften.

c. Wijkgerichte aanpak

Sportieve vernieuwing wordt gekenmerkt door een procesmatige werkwijze die op maat is afgestemd op kleine uitvoeringsterritoria zoals buurten of wijken.

Uitwerking:

De projecten hebben als doel 'het ontwikkelen van nieuwe broedplaatsen voor sport'. Broedplaatsen voor sport kunnen tot ontwikkeling worden gebracht:

- op velden en pleinen in (achterstands)buurten;
- op sportcomplexen of in parken;
- in overdekte accommodaties.

d. Samenwerking met buurtinstellingen

De uitvoering van de projecten vindt gedecentraliseerd in de achterstandsbuurt plaats. Hierbij *kan* door de participanten worden samengewerkt met instellingen die op wijkniveau actief zijn.

Uitwerking:

Afhankelijk van de specifieke situatie in de buurt of wijk verdient het aanbeveling om samenwerking te stimuleren tussen het sociaal-cultureel werk (club- en buurthuizen, jongerenwerk, migrantenorganisaties), het onderwijs (basisscholen, voortgezet onderwijs en volwassenen-educatie) en sportverenigingen of sportscholen. Initiatieven van buurtbewoners kunnen uitmonden in nieuwe samenwerkingsverbanden op buurt- en wijkniveau tussen welzijnsinstellingen, bewonersorganisaties, sportverenigingen en scholen waardoor sportprojecten organisatorisch ondersteund kunnen worden. Door bestaande wijkgebonden organisaties bij projecten te betrekken, is niet alleen de publieke uitstraling van de activiteiten groter, maar kunnen tevens specifieke doelgroepen gemakkelijker worden bereikt.

e. Buurtcoördinatie

Sportieve vernieuwing wordt op buurt- en wijkniveau gecoördineerd, maar niet bestuurd. Hoewel een decentraal aanspreekpunt noodzakelijk wordt geacht, ligt inkapseling van bewonersinitiatieven door (semi-)overheidsinstellingen niet in de bedoeling.

Uitwerking:

Het is raadzaam om het project te laten ondersteunen door een organisatie die voor de doelgroep herkenbaar en bereikbaar is. Deze ondersteuning moet enigszins volgend en op afstand plaatsvinden. Hierdoor kan enerzijds het nemen van particulier initiatief worden aangemoedigd, terwijl anderzijds vanuit een bredere ervaring advies en hulp op maat kan worden geboden. Impulsen tot het nemen van initiatieven kunnen worden gegeven door een voor buurtbewoners herkenbare organisatie die tevens als vraagbaak kan optreden en beperkte ondersteuning kan bieden. Hierbij kan gedacht worden aan laagdrempelige buurtgebonden instanties die voldoende op de hoogte zijn van de leefwerelden, wensen en behoeften van buurtbewoners. Dergelijke bewonersorganisaties of wijkbeheergroepen hebben meestal veel formele en informele contacten in de buurt, waardoor zij initiatiefnemers, doelgroepen en bestaande (bijv. categoriale) instellingen met elkaar in contact kunnen brengen.

f. Stedelijke supervisie

Stedelijke supervisie blijft noodzakelijk om de processen in de wijken te volgen en te ondersteunen en te volgen, alsmede de leerervaringen te analyseren en uit te dragen.

Uitwerking:

Door een stedelijke supervisie kan sportieve vernieuwing in een later stadium aan reikwijdte winnen. Hierdoor kan de uitwisseling tussen stedelijke en wijkgerichte processen beter plaatsvinden. Bovendien kunnen de gespecialiseerde diensten hun deskundigheid en middelen zodoende effectiever inzetten om de ontwikkeling en het voortbestaan van de broedplaatsen op wijkniveau te ondersteunen. Daarnaast biedt stedelijke supervisie de mogelijkheid om ervaringen tussen de verschillende buurten uit te wisselen.

g. Evaluatie

Teneinde de voortgang en resultaten van de projecten op hun waarde te kunnen beoordelen, is het noodzakelijk om een gerichte evaluatie uit te voeren.

Uitwerking:

Bij deze evaluatie zal een aantal onderzoeksvragen beantwoord moeten worden, die in de lijn liggen van de doelstelling en de uitgangspunten voor sportieve vernieuwing. Gezien de aard van de projecten zal het accent vooral liggen op de kwalitatieve aspecten van de vernieuwende aanpak. Als leidraad kunnen hierbij de volgende vragen worden gehanteerd:

- In welke mate zijn de ruimtelijke voorwaarden voor sportbeoefening in de wijken verbeterd? In hoeverre en op welke wijze maken de buurtbewoners gebruik van de sportinfrastructuur?
- Welke educatieve en organisatorische bijdrage hebben scholen geleverd ten aanzien van de educatieve sportontwikkeling? Zijn er samenwerkingsverbanden tot stand gebracht tussen scholen, verenigingen en wijkgebonden organisaties (bijv. in het kader van het gebruik van buurtsportvelden)?
- Is de georganiseerde sport op zodanige wijze ondersteund, dat zij in staat is een volwaardige plaats in de maatschappij in het algemeen en de sportwereld in het bijzonder te behouden, te vernieuwen en verder uit te bouwen? Zijn de sportverenigingen adequaat ondersteund op het gebied van bestuurlijk en sporttechnisch kader?
- Zijn de buurtbewoners met elkaar in staat gebleken zelf sportactiviteiten te organiseren? In hoeverre is er sprake van continuïteit van de activiteiten? Komen deze activiteiten de leefbaarheid van de wijken ten goede, in termen van participatie, betrokkenheid, verantwoordelijkheid en sociale veiligheid?

5 Dilemma's bij Sportieve Vernieuwing

Bij de uitvoering van sportieve vernieuwingsprojecten kunnen knelpunten optreden die de voortgang van initiatieven uit de buurten kunnen tegenwerken. Welke problemen kunnen zich mogelijk voordoen en op welke wijze kan men hierop inspelen?

a. Verantwoordelijkheid door gebruikersoverleg

De eerste fase van een project kan liggen in het (van gemeentewege) aanbrengen van verbeteringen in de sportinfrastructuur. Deze fase dient per definitie op een 'open' manier te worden ingegaan. Juist in dit beginstadium van een project, kan een eerste bijeenkomst met buurtbewoners en (wellicht) gebruikers van een accommodatie leiden tot een bezinning op toekomstige gebruiksmogelijkheden van de voorziening. Hierdoor kunnen de voorwaarden worden geschapen om uiteindelijk te komen tot een gebruikersoverleg tussen verschillende groepen participanten uit de buurt. De gemeente dient deze fase weliswaar in overleg met de wijkgebonden instellingen te initiëren, maar zal nadrukkelijk een bescheiden rol als 'deskundige op afstand' moeten vervullen. De verantwoordelijkheid voor het gebruik van de voorziening ligt primair bij de gezamenlijke gebruikers.

b. Van trapveld tot olympisch stadion?

Bij het aankondigen van infrastructurele verbeteringen ten behoeve van gebruikers van wijkgebonden voorzieningen is voorzichtigheid en bescheidenheid geboden. Er mogen geen al te hoge verwachtingen bij de (toekomstige) gebruikers worden gewekt. Zowel de participanten, wijkgebonden instellingen als gemeente moeten beslissingen omtrent accommodatieverbeteringen spiegelen aan de gebruiksmogelijkheden. Hoe meer (potentiële) sportgroepen er zijn, des te groter de kans dat hun voorkeuren voor de inrichting van de voorziening uiteenlopen. Een vuistregel voor het afwegen van verschillende inrichtingswensen is dat de gebruikers het meest gebaat zijn bij een inrichting met zo min mogelijk sport-specifieke voorzieningen die het (algemeen) gebruik beperken. Aan sportspecifieke wensen kan mogelijk tegemoet worden gekomen door het aanbrengen van verplaatsbare objecten (doeltjes, netten of toestellen). Wanneer dergelijke wensen zo dringend zijn dat ingrijpende (en voor anderen beperkende) maatregelen getroffen zouden moeten worden, dan is de tijd rijp dat de betreffende groep doorstroomt naar een voor hen beter toegeruste accommodatie.

c. Het recht van de sterkste?

Semi-openbare ruimten zijn in principe toegankelijk voor iedereen omdat iedereen er gebruik van mag maken. Het recreatief gebruik van een sportveld in de buurt zal dan ook een gedeeld gebruik zijn door verschillende groepen. Dit zal niet altijd probleemloos verlopen. Zo kunnen mogelijk conflicten ontstaan wanneer verschillende groepen op hetzelfde tijdstip van een veld gebruik willen maken. Om te voorkomen dat 'het recht van de sterkste' bepaalde groepen uitsluit van hun sportactiviteiten, is het raadzaam om de participanten te laten beseffen dat het maken van onderlinge afspraken omtrent (voorwaarden van) gebruik geen overbodige zaak is. Ook wanneer het beslag op een accommodatie door de hoeveelheid participanten dermate groot is dat hierdoor mensen buitenspel komen te staan, dan is de tijd rijp om in overleg met de gebruikers alternatieven af te wegen waardoor er weer ruimte ontstaat voor nieuwe initiatieven. Hiertoe zou op initiatief van de gebruikers een speciale 'beheerclub' kunnen worden ingesteld.

d. Contactpersonen voor beheer en gebruik

Het creëren van broedplaatsen voor buurtinitiatieven die de leefbaarheid ten goede komen staat centraal in de buurtgebonden sportprojecten. Het streven is gericht op het stimuleren van de verantwoordelijkheid voor en betrokkenheid bij het met elkaar beoefenen van sport en spel. Dit neemt niet weg dat de voorwaarden die hiervoor door gemeente en wijkgebonden instellingen worden geschapen, uitmonden in een 'open eindconstructie'. De grenzen tussen de invloed van gemeente, instellingen in de buurt en bewoners op (de richting van) het verloop van het proces zijn niet van te voren vastgelegd, maar zijn wel duidelijk van elkaar te onderscheiden. Zo worden de vorm, inhoud, organisatie en planning van de activiteiten overgelaten aan de gebruikers. Voor de realisering van de ruimtelijke voorwaarden en infrastructurele voorzieningen voor de activiteiten is uiteindelijk de gemeente het meest verantwoordelijk, hoewel de wensen van de gebruikers hierbij van invloed zijn. Het beheer van de voorzieningen wordt in onderling overleg tussen de verschillende betrokkenen (organisaties/participanten/'beheerclub') geregeld. In de loop van het proces zal moeten blijken of het benoemen van een contactpersoon uit de gebruikersgroep of bewonersorganisatie noodzakelijk is, om knelpunten in beheer of gebruik op te lossen.

e. Tussen zelforganisatie en inkapseling

De beginfase van de projecten zal over het algemeen gekenmerkt worden door een informeel gebruik van sportvoorzieningen door hoofdzakelijk ongebonden sportgroepen. Het al of niet slagen van de projecten wordt uitdrukkelijk niet bepaald door de mate waarin of de wijze waarop de gebruikersgroepen zich organiseren. De voortgang van de projecten kan overigens wel sterk beïnvloed worden door organisatorische aspecten. De verantwoordelijkheid voor de wijze waarop de gebruikers zich organiseren en de mate waarin zij samenwerken met of ondersteuning vragen van andere instellingen, ligt alleen bij de gebruikers zelf. Ook het dilemma van continuering of beëindiging van een bepaalde activiteit wordt in principe bepaald door de participanten. In die zin ligt het belang van sportieve vernieuwing eerder in de leerervaringen die de betrokkenen tijdens het proces kunnen opdoen, dan in de continuïteit van het sportinitiatief.

6 Opzet van experimenten

Het beleid 'sportieve vernieuwing' zal in eerste instantie bij voorkeur op experimentele basis in de praktijk worden gebracht. Hierbij kunnen de vier sporen van sportieve vernieuwing worden geïntegreerd tot een territoriale aanpak op buurtniveau. Op deze wijze vindt het sport- en recreatiebeleid tevens een nauwere aansluiting bij het bestuurlijke, sociale en stedelijke vernieuwingsbeleid. Binnen de oude woonwijken van Rotterdam lijken tenminste twee locaties bij uitstek in aanmerking te komen voor het uitvoeren van een experiment 'sportieve vernieuwing', namelijk het Henegouwerplein en het Schuttersveld.

Bij het opzetten van de experimentele projecten in het kader van sportieve vernieuwing wordt getracht door middel van sportbeoefening mensen op actieve wijze te betrekken in de buurtsamenleving en daarbij tevens te streven naar een verantwoordelijke rol van de participanten in de organisatie rond de sport-activiteiten. Daarmee wordt beoogd het draagvlak van buurtgebonden activiteiten in handen te leggen van de direct betrokkenen: de buurtbewoners. De infrastructurele aspecten van sportieve buurtprojecten kunnen tijdens de beginfase een eerste mogelijkheid zijn om de projecten onder de aandacht van de betrokken bewoners te brengen. Vanaf deze fase is het van belang dat hierbij ook een andere werkwijze wordt vereist van de betrokken gemeente-ambtenaren en wijkgebonden instellingen. Met sportieve vernieuwing kunnen zodanige voorwaarden worden geschapen dat de initiatiefnemers en participanten uit de buurten zelf de ruimte en mogelijkheden benutten die hen ter beschikking worden gesteld. De verantwoordelijkheid voor continuïteit en organisatie van de sportieve initiatieven zouden in handen van de buurtbewoners zelf gelegd moeten worden. Om dit proces tot stand te brengen lijkt een vorm van buurtgerichte ondersteuning noodzakelijk. Een centrale (stedelijke) regiefunctie is wenselijk om doelstelling en uitgangspunten te bewaken en om de leerervaringen (voor beleid en praktijk) in kaart te brengen.

Met inachtneming van de uitgangspunten en knelpunten van sportieve vernieuwing, en de eerder genoemde succes- en faalfactoren die uit reeds geïmplementeerde projecten en experimenten zijn gedestilleerd, kunnen enkele aanbevelingen voor de opzet van de experimenten 'sportieve vernieuwing' worden gedaan:

a. Projectinhoud

Wanneer projecten een vernieuwend karakter dragen, is het van belang 'achterstand' (in de zin van 'non-participatie') van betrokkenen niet te beperken tot sport, maar deze te plaatsen in een ruimer kader waarbinnen voldoende aandacht wordt besteed aan onder meer welzijn, recreatie, educatie, sociaal-culturele en ruimtelijke ontwikkelingen.

De vorm en inhoud van sportieve activiteiten dient zoveel mogelijk te worden bepaald door de buurtbewoners. Pas dan kunnen nieuwe integratiekaders met mogelijkheden voor vernieuwing tot stand worden gebracht.

b. Strategie

- Een eerste strategische keuze moet liggen in het formuleren van project-doelstellingen voor korte en lange termijn die gedeeld worden door alle bij het experiment betrokken instanties. De doelstellingen dienen per experiment zoveel mogelijk vertaald te worden in meetbare (evaluatie-)criteria (zie e.).
- Wanneer er gekozen wordt voor de instelling van een begeleidingscommissie, zullen hierin zowel de coördinerende buurtorganisatie als de betrokken gemeentelijke diensten moeten participeren. Om spraakverwarring te voorkomen zal een plan van aanpak ontwikkeld moeten worden, dat door alle betrokken organisaties wordt onderschreven.
- Het is van belang om vooraf en tijdens het vernieuwingsproces voldoende aandacht te schenken aan het verwerven van een breed draagvlak onder de betrokken gemeentelijke vertegenwoordigers (zowel ambtelijk als bestuurlijk) voor het beleid 'sportieve vernieuwing'.

c. Methodiek en werkwijze

- Impulsen die de voortgang van de experimenten bevorderen, kunnen worden verstrekt door het verschaffen van materialen, het bevorderen van de kennis en vaardigheden, en het geven van aansprekende voorbeelden.
- Communicatiemiddelen waarmee de doelgroepen worden benaderd, geworven en geïnformeerd, moeten afdoende aansluiten op de sociaal-culturele achtergrond van leden uit die groepen.
- Voorafgaande aan en tijdens de uitvoering van een vernieuwingsproject moeten er voldoende mogelijkheden voor evaluatie worden ingebouwd, waardoor het proces niet alleen nauwlettend kan worden gevolgd, maar het tevens kan worden beïnvloed.

d. Randvoorwaarden

- Projecten die gericht zijn op achterstandswijken dienen aan te sluiten op de noden en behoeften in de wijken. Institutionele ondersteuning van, of eventueel aansluiting bij bestaande wijkgebonden instellingen, verhogen het draagvlak en de continuïteit van sportinitiatieven van buurtbewoners.
- Gemeentelijke ondersteuning moet garanties bieden voor zowel de korte- als lange termijn-doelen die in de projecten worden nagestreefd. Hierop dient de personele en financiële betrokkenheid van verschillende gemeentelijke diensten te worden afgestemd.

e. Onderzoek en evaluatie

- In combinatie met een inventarisatie van de bestaande sportactiviteiten in en op de broedplaatsen, zal de haalbaarheid van de experimenten 'sportieve vernieuwing' op de voorgestelde lokaties worden onderzocht.
- Gedurende de uitvoering van de experimenten zal de ontwikkeling van de broedplaatsen nauwgezet gevolgd worden en uiteindelijk zullen aan het einde van de experimentele periode de resultaten in kaart gebracht moeten worden.

7 Samenvatting

De sportwereld in Nederland wordt tegenwoordig gekenmerkt door enerzijds een groot aantal verschillende soorten aanbieders van sport en anderzijds een toegenomen pluriformiteit van verschijningsvormen van sport. Sportbeoefenaren kunnen hierdoor niet langer alleen bij verenigingen terecht, maar worden als potentiële consumenten evenzeer gelokt door bijvoorbeeld commerciële sportcentra. Het gevarieerde sportaanbod hangt nauw samen met de toegenomen verbreiding, verspreiding en verbreding van sportvormen onder steeds grotere groepen van de bevolking. Dit is samengegaan met een steeds hogere kwaliteit van de sportbeoefening, het voorzieningenniveau en de organisatiegraad.

In achterstandswijken van grote steden, waar sportverenigingen meer dan elders concurrentie ondervinden op de vrijetijdsmarkt, staat de sportinfrastructuur sterk onder druk. Behalve door gebrek aan openbare ruimte en geschikte overdekte accommodaties, wordt de aanwas van sportbeoefenaren hier verder bemoeilijkt door een tekort aan organisatorisch en sporttechnisch kader. Voor nieuwkomers in achterstandswijken is zowel de gespecialiseerde verenigingscultuur als het hoge voorzieningenniveau voor sport eerder een belemmering dan een stimulans om zelf initiatieven te ontplooien. Het sportstimuleringsbeleid dat gemeenten sinds de jaren zeventig voeren, heeft geen structurele oplossingen voor deze problematiek opgeleverd. Hiervoor is een integraal en wijkgericht sportbeleid noodzakelijk.

Met sportieve vernieuwing tracht de gemeente Rotterdam een nieuw fundament aan te brengen waardoor sportbeoefening aan de basis, in de buurten, haar maatschappelijke betekenis zo optimaal mogelijk kan waarmaken. Door de procesgerichte aanpak en de buurtgerichte samenwerking en coördinatie sluit deze aanpak nauw aan bij de inzet van 'Het Nieuwe Rotterdam'. Bij de ontwikkeling van sportieve vernieuwing zijn de volgende sporen onderscheiden:

- het ontwikkelen van een sportgerichte attitude;
- het terugbrengen van sport in de buurten van de stad;
- het stimuleren van zelforganisatie van activiteiten en evenementen, en
- het ondersteunen en adviseren van de georganiseerde sport.

De maatschappelijke betekenis die met sportieve vernieuwing wordt nagestreefd, is gelegen in het versterken van de participatie en betrokkenheid van buurtbewoners. Met het nemen van initiatieven en het delen van verantwoordelijkheid in voortgang en organisatie, vormen sportieve activiteiten niet alleen een bron van plezier en vermaak, maar tevens een speelse leerschool waarlangs zich integratie, socialisatie en buurtcohesie kunnen ontwikkelen. Juist sportverenigingen, die niet zelden kunnen bogen op een roemrijke geschiedenis, tonen aan dat gedeelde verantwoordelijkheid, samenwerking en initiatief op een relatief kleinschalig niveau kunnen leiden tot zelfstandige, evenwichtige en duurzame groepsvorming.

Het ontwikkelen van nieuwe broedplaatsen voor sport en zelforganisatie in de buurten zal eerst op experimentele basis plaatsvinden. Binnen de gemeente Rotterdam worden twee voorbeeldlokaties aangewezen waar een experiment 'sportieve vernieuwing' zal worden uitgevoerd. De vorm, inhoud, organisatie en planning van activiteiten zullen door de gezamenlijke gebruikers van de broedplaatsen worden bepaald. De realisering van de ruimtelijke voorwaarden en infrastructurele voorzieningen valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente,

waarbij de wensen vanuit de buurt een belangrijke rol spelen. Het beheer van de 'broedplaatsen' zal in overleg tussen de gebruikers, gemeente en buurtinstellingen worden geregeld. Vanuit de Dienst Recreatie Rotterdam zullen de processen worden ondersteund, gevolgd en geanalyseerd. De leerervaringen die hiermee kunnen worden opgedaan kunnen waardevol zijn voor vergelijkbare vernieuwingsprojecten op sportgebied in andere delen van de stad en in andere grote steden.

Bijlage I: Veranderende visie op sport

	TRADITIONEEL	VERNIEUWEND
1 deelname	kwantitatief	kwalitatief
2 organisaties	mono-cultureel; uniform: traditionele sport- verenigingen (model); gemeentelijk	multi-cultureel; pluriform: gedifferentieerde vormen van en voor sport; zelforganiserend
3 beoefenaren		
attitude	consumenten	producenten
in relatie tot overheid	afhankelijk	onafhankelijk
in overheidsbeleid	sectorgebonden	sectoroverschrijdend
4 accommodaties		
optiek	stedelijk bepaald	op maat in buurt en wijk
spreading	geconcentreerd	gedeconcentreerd
kwaliteit	hoogwaardig	laagdrempelig
gebruik	verenigingen gemeentelijk aanbod	broedplaatsen voor particulier initiatief

Bijlage II: Veranderende visie op sportbeleid

	TRADITIONEEL	VERNIEUWEND
1 beleidsontwikkeling		
initiatiefnemer	gemeente	buurtbewoners
sector	autonoom (vanuit dienst recreatie)	integraal
continuïteit	trendvolgend: passief	vernieuwend: initiërend
2 beleidsuitvoering		
terrein/veld	monodisciplinair: sport	multidisciplinair: sport, r.o., welzijn, onderwijs, enz.
werkwijze	productgericht; stimulerend	procesgericht; mobiliserend
geografisch	centraal; stadsniveau	decentraal; buurt- en wijkniveau
uitvoering	aanbod	ondersteuning
3 beleidsevaluatie		
criterium	kwantiteit: aantal sporters	kwaliteit: wijze van sportbeoefening/nieuw 'kader'

Bijlage III: Voorbeeldprojecten sportstimulering

1 Voorbeeldproject 'sportieve educatie':

Jeugdsport in beweging

Het project 'Jeugdsport in beweging' van de gemeente Amsterdam is gericht op schoolgaande kinderen in de leeftijdscategorie van 4 tot 16 jaar. De doelstelling is gericht op het bevorderen van de sportdeelname van jongeren uit huishoudens met een lager inkomen, met name daar waar sprake is van een achterstandsituatie ten opzichte van leeftijdsgenoten. Het uitgangspunt is het opheffen of verminderen van financiële en maatschappelijke barrières die aan deze achterstandsituatie ten grondslag liggen. In de praktijk van sportstimulering was inmiddels duidelijk geworden dat de jongeren die (nog) niet aan sport deden vooral bereikt konden worden door een buurtgericht sportaanbod. Samenwerking tussen verschillende organisaties (sportverenigingen, scholen, sportbuurtwerk, sociaal-cultureel werk) kan de drempels om aan dergelijke sportactiviteiten voor deze jongeren verlagen. Door de toenmalige Dienst voor de Sport en de Gemeentelijke Inspectie voor de Lichamelijke Opvoeding werd een opzet ontwikkeld waarbij de sportbuurtwerker en de vakdocenten Lichamelijke Opvoeding van de scholen onder gezamenlijke verantwoordelijkheid een sportaanbod ontwikkelen en uitvoeren. In deze opzet wordt een belangrijk accent gelegd bij het gebruik maken van de specifieke deskundigheid en ervaring van de betrokkenen en de sportmogelijkheden die de buurt te bieden heeft. In 'Jeugdsport in beweging' wordt veel aandacht besteed aan de rol die de georganiseerde sport kan spelen. Sportverenigingen en bondsafdelingen hebben in samenspraak met sportbuurtwerkers en vakdocenten Lichamelijke Opvoeding mede zorg gedragen voor een sportaanbod 'op maat' (sportmodules) voor de jeugd uit de verschillende leeftijdscategorieën. De activiteiten hoeven niet persé te leiden tot lidmaatschap van een sportvereniging, maar er wordt met name gestreefd om vanaf jonge leeftijd te komen tot 'blijvende sportdeelname'. De experimentele fase is inmiddels achter de rug en momenteel wordt de aanpak in samenwerking met de stadsdelen en de georganiseerde sport in Amsterdam breed ingevoerd.

2 Voorbeeldproject 'sportieve stadsontwikkeling':

Lawnbowlsgreen in Haarlem

In 1990 is het project 'Lawnbowlsgreen' opgezet door de afdeling Sport en Recreatie van de gemeente Haarlem. Doel van het project is het realiseren van een nieuwe (experimentele) sportvoorziening voor met name ouderen (55+ers). In het najaar van 1992 is het eerste officiële kunstgrasveld voor lawnbowls in Haarlem aangelegd. Het is een van oorsprong Engelse behendigheidssport die vanaf 1985 in Nederland wordt beoefend door hoofdzakelijk oudere sporters. Het project is zowel onderdeel van het beleid inzake 'experimenten kunstgras' van de afdeling Sportaccommodaties van de Nederlandse Sport Federatie (NSF) als van het sociale vernieuwingsbeleid van de directie Sportzaken (ministerie van WVC) en de gemeente Haarlem. Er is een publiek-privaat samenwerkingsverband gesloten met de landelijke Stichting Lawn Bowls Nederland (SLBN) die het project samen met WVC en de gemeente Haarlem financiert. Deze stichting regelt grotendeels zelfstandig het beheer en gebruik van het kunstgrasveld.

Het veld is gesitueerd op een sportterrein in de 'Amsterdamse Buurt', een wijk waar de vergrijzing zich sterker dan elders voordoet. Hiertoe is gebruik gemaakt van de ruimte die niet door de daar gehuisveste korfbalclub werd benut. De korfbalclub heeft zich voorts bereid verklaard de sportkantine en kleedkamers te delen met de SLBN. Op verzoek van NSF en WVC is een begeleidingscommissie met afvaardigden uit de verschillende betrokken organisaties opgericht, die gedurende twee jaar het project volgt en evalueert. Het lawnbowlsproject laat tot nog toe zien dat door nauwe samenwerking op meerdere nivo's (rijksoverheid, landelijke en particuliere instellingen, gemeente, verenigingen) nieuwe accommodaties op maat in de buurt kunnen worden gerealiseerd met optimale gebruiksmogelijkheden.

3 Voorbeeldproject 'sportieve buurtontwikkeling': Omni-sportvereniging Het Oude Noorden

In de Rotterdamse wijk Het Oude Noorden wordt sinds 1989 een experiment uitgevoerd met het opzetten van een omni-sportvereniging in de achterstandswijk. Het doel van dit experiment is om in een periode van twee à drie jaar een zelfstandige sportvereniging voor buurtbewoners te laten functioneren. De wijk Het Oude Noorden wordt gekenmerkt door beperkte ruimtelijke mogelijkheden, relatief grote aantallen etnische culturele groepen en een relatief hoge werkloosheid onder de buurtbewoners. De sportdeelname in de wijk is laag; het verenigingsleven is beneden de maat. Door middel van het creëren van een divers sportaanbod zou onder de bevolking een zodanige interesse gekweekt kunnen worden dat mensen uit de wijk zelf het voortouw nemen bij de organisatie. Hierdoor zou een basis en een draagvlak ontstaan voor de oprichting en instandhouding van een omni-sportvereniging. De wijk sportconsulent is initiatiefnemer en trekker van het project. In samenwerking met scholen, wijkraad, sportbonden en sporters kunnen 'losse activiteiten' stapsgewijs worden uitgebouwd tot een particulier en autonoom sportinstituut. In de beginperiode wordt onder sporters en andere geïnteresseerden gezocht naar geschikte kandidaten voor het bestuurlijk en sporttechnisch kader. Kadervorming krijgt extra aandacht. Na subsidietoekenning is met allerlei organisaties in de wijk overleg gepleegd. Dit heeft geleid tot het instellen van een begeleidingscommissie die zowel een functie heeft als klankbord en mede-organisator.

De omni-sportvereniging bestaat thans drie jaar. Het ledental schommelt continu tussen 50 en 75. De recreatief ingestelde vereniging heeft zojuist een nieuw bestuur gekozen. Aan competities wordt niet deelgenomen. De activiteiten worden grotendeels georganiseerd door leden die de Recreatiesportleidercursus (RSL-A) hebben gevolgd. Voor specifieke trainingscursussen worden professionele sportleiders ingehuurd. Naast de reguliere indoor-activiteiten (onder meer volleybal, aerobics, badminton en conditietraining) is het aantal sportieve activiteiten in de buitenlucht de laatste tijd sterk gegroeid. Zo organiseren de leden zelf toernooien, zeilweekends, sportieve vakanties en sportieve activiteiten in de bossen. In de wijk heeft de vereniging inmiddels een goede naam opgebouwd. Na beëindiging van de subsidies van het ministerie van WVC en de DRR, wordt de zaalhuur tijdelijk vergoed door de afdeling Wijkwelzijnszaken van de Deelgemeente. Bij gelijkblijvende contributie is de omni-vereniging hiertoe niet zelf in staat. Het totaal aan contributiegelden is juist voldoende om toernooien te organiseren en beroepskrachten te betalen. Veel leden hebben te kennen gegeven hun lidmaatschap op te zeggen wanneer de contributie wordt verhoogd.

4 Voorbeeldproject 'sportieve ondersteuning': Verenigings Ondersteunings Projecten (VOP)

Er zijn in Nederland inmiddels twee analyse-instrumenten ontwikkeld die tot doel hebben verenigingen ondersteuning te bieden bij het oplossen van problemen ten aanzien van organisatie, beleid en marketing. Op verzoek van de gemeente Groningen is het Diagnostisch Instrument Sportverenigingen (DIS) ontwikkeld door de Rijksuniversiteit Groningen. Het DIS is vervolgens overgenomen door het Interprovinciaal Overleg Sport (IOS), waardoor de provinciale sportraden het DIS kunnen aanbieden aan de sportverenigingen. Met behulp van het DIS worden verenigingen ondersteund bij het analyseren van de sterke en zwakke kanten van de eigen organisatie. Een extern coördinator begeleidt en adviseert de vereniging bij het doorlopen van de verschillende projectfasen.

In tegenstelling tot het algemeen toepasbare DIS is door de Nederlandse Sport Federatie een analyse-instrument ontwikkeld, dat toepasbaar is binnen specifieke takken van sport. Het Verenigings Ondersteunings Project (VOP) is tot nog toe toegepast binnen de NTTB (tafeltennisbond) en de KNBSB (honkbal en softbal bond). Onder auspiciën van de NSF is binnen deze bonden een aantal verenigings-begeleiders opgeleid, die op tijdelijke basis ingezet kunnen worden binnen verenigingen. Als leidraad heeft de NSF een drietal handleidingen ontwikkeld, waarmee de landelijke sportbonden de bij hen aangesloten verenigingen kunnen ondersteunen. De titels van deze handleidingen geven een indruk van de VOP-methodiek die wordt gehanteerd:

- 1 Analyse van de vereniging;
- 2 Het stellen van prioriteiten;
- 3 Het maken van een beleidsplan.

Momenteel vindt een evaluatie plaats van de ervaringen en de resultaten die bij de proefprojecten binnen de KNBSB en NTTB zijn opgedaan en worden door de NSF tevens voorbereidingen getroffen om de VOP ook bij andere sportbonden te ontwikkelen.